

ĀRZEMJU DŽEZA MŪZIĶI LATVIJĀ

20. GADSIMTA 20.–30. GADOS

Indriķis Veitners

Svarīga un mazpētīta lappuse Latvijas agrīnā džeza vēsturē ir ārzemju džeza mūziķu darbība mūsu zemē 20. gadsimta 20.–30. gados. Prese informējusi par viņu gaitām visnotaļ regulāri; to apliecina, piemēram, laikrakstu *Jaunākās Ziņas*, *Сегодня Вечером* u. c. izdevumu raksti un sludinājumi. Šīs publikācijas, kā arī Latvijas Valsts vēstures arhīva materiāli un atsevišķas intervijas arī kļuvušas par pamatu manam rakstam, kura pamatuzdevums ir iezīmēt ārzemju džeza mūziķu ieguldījumu starpkaru perioda Latvijas mūzikas dzīvē.

Viena no pirmajām ziņām, kas šai kontekstā pelna ievērību, ir informācija par „nēģeru operetes“ trupas uzturēšanos Latvijā 1926. gadā, caurbraucot no Ļeņingradas uz Vāciju. Diemžēl informācija, kas 4. jūnijā sniegta žurnāla *Aizkulises* rakstā, liecina, ka iecerētais koncerts Rīgā tomēr nav noticis:

„No Ļeņingradas, caurbraucot uz Vāciju, Rīgā ieradusies Amerikas nēģeru operetes trupa, 35 personas (20 kavalieri). Nēģeri izbrauca tālāk uz Vāciju, kur uzstāsies Karalaučos un Dancigā. Rīgā uzstāties mūsu iestādes nav devušas atļauju“ (*Bailes no nēģeriem* 1926).

Pagaidām nav zināms nedz orķestra nosaukums, nedz mūziķu vārdi. Taču, spriežot pēc konteksta, var pieņemt, ka runa ir par vienu no tolaik pazīstamākajiem amerikāņu orķestriem Eiropā – pianista Sema Vūdinga (*Sam Wooding*, 1895–1985) dibināto kolektīvu *The Chocolate Kiddies*, kura sastāvā spēlēja tādi ievērojami amerikāņu mūziķi kā saksofonists Gārvins Bušels (*Garvin Bushell*, 1902–1991), trompetisti Tomijs Ledniers (*Tommy Ladnier*, 1900–1939) un Doks Čitems (*Doc Cheatham*, 1905–1997). Vokālistes bija Edīte Vilsone (*Edith Wilson*, 1896–1981) un vēlākā Djūka Elingtona sadarbības partnere Adelaida Hola (*Adelaide Hall*, 1901–1993). Vūdinga orķestra repertuārā bijušas arī agrīnās Elingtona kompozīcijas un aranžējumi, līdz ar to šim orķestrim ir ļoti nozīmīga vieta Eiropas džeza vēsturē.

Zināms, ka Vūdinga orķestris koncertējis Francijā, Lielbritānijā, Vācijā, Zviedrijā, Spānijā, Šveicē, Turcijā, Rumānijā, Itālijā, Čehoslovākijā, Holandē un Beļģijā, turklāt uzstājies tādās Eiropas metropolēs kā Parīze, Londona, Berlīne, Hamburga un Barselona. Tieši 1926. gadā šis orķestris apmeklēja Padomju Savienību (Feiertag 2010: 44; skat. arī Volframa Knauera rakstu¹), un, atgriežoties no šī brauciena, tā viesošanās Latvijā ir visai ticama. Ja šo iespēju akceptējam, tad Vūdinga vadītais kolektīvs varētu būt bijis starp pirmajiem amerikāņu džeza orķestriem, kuri ieradušies Latvijā, lai gan nav uzstājušies (Lipša 2008: 46). Pēc dažām ziņām, tolaik orķestra sastāvā muzicējis arī viens no

¹ Wolfram Knauer. „Jazz“. Ein Überblick über die Jazzgeschichte (URL: <http://www.darmstadt.de/kultur/musik/jazz/history/jazzhistory-1.htm>; pēdējoreiz atvērts 2014. gada 12. februārī).

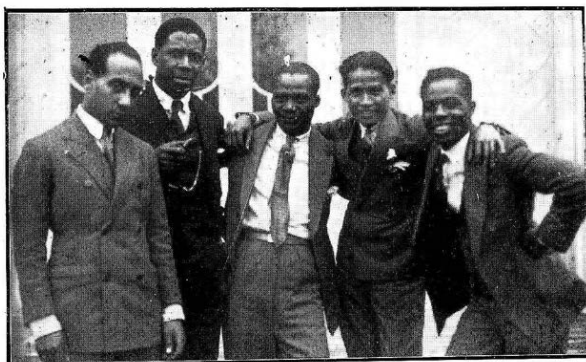
pirmajiem izcilajiem džeza solistiem, saksofonists Sidnejs Bešē (*Sidney Bechet*, 1897–1959), kurš tātad, iespējams, apmeklējis Latviju. Tomēr šie ir pieņēmumi, kuriem pagaidām nav apstiprinājuma pētījumos.

Pirmais melnādaino džeza orķestris Latvijā

Pēc gada, 1927. gada vasarā, Edinburgas jūras paviljonā (Jūrmalā, tagadējos Dzintaros) uzstājies džezbends *Happy's Broadway* no Parīzes – pirmais melnādaino džeza orķestris, kurš muzicējis Latvijā. To bija uzaicinājusi Čarlstona kluba priekšsēdētāja V. Zimeļeva-Mirceva, un šis sastāvs uzturējies Latvijā trīs mēnešus (Lipša 2008: 48). Džezbends pieminēts žurnāla *Jaunā Nedēļa* ilustrētajā rakstā *Nēģeri „Čarlstona klubā” Edinburgas jūras paviljonā* 1927. gada 25./26. numurā, kā arī avīzes *Jaunākās Ziņas* publikācijā *Latvijas Monmartrā* 1927. gada 8. jūnijā.

Abi raksti papildināti ar fotogrāfijām. Tajās redzamais instrumentārijs – trompete, saksofons, vijole, bandžo, klavieres un sitaminstrumenti – atbilst diksilenda sastāvam. Orķestra dalībnieki, brāļi Bleiki², bijuši Eiropā pazīstami džeza mūziķi (1. attēls).

² 1. attēlā redzamajā sludinājumā brāļu uzvārds (Bleiks) minēts neprecīzi.

Jautrie nēģeru muzikanti. No kreisās uz labo: Žozefs Mišels (vijole) no Martiniku salām, mulats; Ludvigs Žermens (saksofons) no Tanti salām, nēģeris; Zoržs Bleks (orķestra šefs),⁴ no Vakar-Indijas, nēģeris; Pedro Huebarra (pianists), no Filipīnu salām, mulats; Kirils Bleks (banžo taure), no Vakar-Indijas, nēģeris.

1. attēls. *Happy's Broadway's*. Žurnāls *Jaunā Nedēļa*. 1927. gada 25./26. nr., 18. lpp.

Bundzinieks Džordžs Laionels Bleiks (*George Lionel Blake*, 1895–1960) dzimis Trinidadas salā. Regulāras darba gaitas viņš sācis ASV tirdzniecības flotē un 1921. gadā pārcēlies uz Lielbritāniju. 1921. gadā Bleiks līdztekus Bešē spēlēja Villa Mēriona Kuka (*Will Marion Cook*, 1869–1944) vadītajā *Southern Syncopated Orchestra*. 1925. gadā viņš uzstājies Londonā kopā ar deju orķestri *Victor Vorzanger's Savannah Band* un piedalījies arī radiopārraidēs. 20. gadu beigās Bleiks koncertējis Eiropā, tostarp arī Latvijā (1927), bet pēc tam līdz 1933. gadam dzīvojis Parīzē. Vēlāk mūziķis pārcēlies uz Lielbritāniju, kur pavadījis atlikušo mūžu, uzstājoties Londonas džeza klubos (Rye 2010: 20).

Viņa brālis Sirils Makdonalds Bleiks (*Cyril Macdonald Blake*, 1897–1951) bijis dziedātājs un ģitārists. Arī viņš dzimis Trinidadā un pēc darba flotē ap 1921. gadu pārcēlies uz Lielbritāniju, kur līdztekus brālim spēlējis Kuka vadītajā *Southern Syncopated Orchestra*. 1926. gadā Sirils Bleiks muzicējis Londonas džeza klubos, bet 1927. gadā pārcēlies uz Parīzi, kur uzstājies kopā ar orķestri *Thompson's Negro Band*, kā arī ar Džozefīni Beikeri (*Josephine Baker*, 1906–1975)³. 1930. gadā Sirils Bleiks atgriezies Lielbritānijā, kur vadījis džeza klubus un veicis ierakstus skaņuplatēs (Rye 2010: 21).

³ Melnādainā rēvijas dejojāja, vēlāk kinoaktrise Džozefīne Beikere 20. gadsimta 20. gados ieguva milzu popularitāti Eiropā ar savām erotiskajām dejām. Beikeres slavenās rēvijas *The Revue Negre* uzvedumā orķestri vadīja ievērojamais ASV džeza pianists Klods Hopkinss (*Claude Hopkins*, 1903–1984), orķestrī spēlēja arī Sidnejs Bešē (Perry 1996: 82). Šis sastāvs plaši koncertēja Eiropā, tostarp 1925. gadā arī Lietuvā, Kauņā (Skudienē, Listavičiūtē, Sotnikovas 2003: 3).

⁴ 1. attēlā redzamajā sludinājumā minēts, ka viņš nācis no Tanti salām; patiesībā domāta Haiti.

Savukārt Ludvigs Žermēns (*Ludovic Germain*) sākotnēji bijis bundzinieks un vēlāk saksofonists⁴. Jau 1922. gadā viņš spēlējis džeza orķestrī *Creole Five* Briselē kopā ar vienu no izcilākajiem agrīnā džeza trompetistiem Eiropā, melnādaino Džeimsu Artūru Brigsu (*James Arthur Briggs*, 1899–1991) (Bergmeier & Lotz 2010: 105).

Kā lasām *Jaunāko Ziņu* rakstā 1927. gada 8. jūnijā, džezbends bijis samērā dārgs – „katru dienu, darbdienas ieskaitot, jāmaksā 11.000 rubļu“ (*Latvijas Monmartrā* 1927). Tādējādi jau jūlijā Čarlstonā klubs nav varējis norēķināties ar mūziķiem, kas savu protestu pauduši, mēģinot izjaukt Jūrmalas pilsētas svētku balli ar „skaļu un žēlabainu spēlēšanu“ (Lipša 2008: 48). Publikāciju stils ir samērā ironisks un apraksta džezbenda mūziku kā eksotisku un juteklisku.

Happy's Broadway bijis pirmais ārzemju orķestris, kurš ilgāku laiku uzstājies Latvijā un atskaņojis autentisku dzezu melnādaino mūziķu sniegumā. Saskaņā ar Džordža Bleika interviju žurnālā *Melody Maker* 1935. gada 9. februārī, orķestris šajā periodā (1927) piedalījies arī Rīgas Radiofona pārraidē (Rye 2010: 21), kas uzskatāma par pirmo džeza radiopārraidi Latvijā.

Džordžs Kārharts un viņa izveidotie orķestri

1928. gada rudenī *Jaunāko Ziņu* sludinājumos lasāmi vairāku džeza orķestru nosaukumi – *The New Yorker and Philadelphia Dancing Band*, *The Taddy Carhart's Banjo Band*, *Columbia Band* un *Mai-Bli-Band*.

Orķestris *The New Yorker and Philadelphia Dancing Band* pirmoreiz minēts 1928. gada 10. februārī kā balles orķestris un turpmāk, sludinājumos līdz 1930. gadam, vēl 12 reizes. Turklāt sludinājumu mēneši liecina par šī kolektīva sezonālo darbību (1928 – februāris, augusts, decembris; 1929 – novembris, decembris; 1930 – marts).

The Taddy Carhart's Banjo Band pirmoreiz minēts 1928. gada 31. decembrī, un kopumā šis nosaukums parādās 31 *Jaunāko Ziņu* sludinājumā līdz pat 1934. gadam. Orķestris spēlējis tikai lielās ballēs, galvenokārt Lielajā Ģildē un krievu biedrības *Uļej* (Улей) zālē, un vienmēr – kopā ar kādu citu kolektīvu (*Figaro*, *Mai-Bli-Band*,

The Savoy Band, The New Yorker Dancing Band). Visintensīvāk *The Taddy Carhart's Banjo Band* darbojies 1929. gadā, kad visa gada gaitā publicēti 24 sludinājumi; nākamajos – 1930. un 1931. gadā – pa vienam sludinājumam, savukārt pēc tam – gan 1933., gan 1934. gada decembrī – katrā pa diviem sludinājumiem.

Columbia Band nosaukums minēts 7 sludinājumos laikposmā no 1928. līdz 1934. gadam, taču praktiski vienmēr kombinācijā ar orķestri *George Carharts New Yorkers*. Domājams, ka šis ir bijis iepriekšminētā *George Carharts New Yorkers* nepilns sastāvs.

Mai-Bli-Band pieminēts 6 sludinājumos 1928., 1929., 1931. un 1933. gadā, turklāt vienmēr kopā ar orķestri *George Carharts New Yorkers*. Mazais sludinājumu skaits, darbības sezonālais raksturs (faktiski tikai novembrī un decembrī), kā arī konsekventā kombinācija ar orķestri *George Carharts New Yorkers* vedina uz domu par dziļāku saikni starp šiem atskaņotājsastāviem.

Saskaņā ar vācu džeza pētnieka Rainera E. Loca (Lotz 2012) sniegto informāciju, amerikāņu mūziķis, antrepnieriis un dēkainis Džordžs Kārhartrs (*George Carhart, 1903–1984*) bijis īsti odioza personība, kuras biogrāfijas detaļas ir neskaidras. Daudzus viņa dzīves faktus apvij leģendas (2. attēls).

Kārhartrs dzimis 1903. gada 21. jūlijā Ņujorkā. Jaunībā viņš muzicējis koledžas orķestrī un pašmācības ceļā apguvis arī bandžo spēli. Pēc dažām ziņām, bandžo stundas Kārhartam pasniedzis Elmers Snoudens (*Elmer Snowden, 1900–1973*), orķestra *The Washingtonians* vadītājs (šis kolektīvs vēlāk pārtapis par Djūka Elingtona orķestri). 1925. gadā Kārhartrs nodibinājis savu pirmo orķestri, lai dotos 105 dienu kruīzā ar kuģi apkārt pasaulei. Pēc atgriešanās viņš piedalījies četru nedēļu kruīzā pa Baltijas jūru, kura gaitā kopā ar klarnetistu Deniju Polo (*Danny Polo,*

1901–1949)⁵ spēlējis uz tvaikoņa *SS Estonia* klāja. 1926. gadā Kārhartrs izveidojis orķestri spēlēšanai pasažieru tvaikoņos maršrutā *Ņujorka–Sauthemptonā–Havra*. Mūziķi piesaistīti ar kārdinošiem solījumiem par ienesīgiem koncertiem Parīzē, taču pēc ierašanās Francijā atklājies, ka Kārhartrs viņus apmānījis un nekas no solītā nav noorganizēts. Pēc gada (1927) Kārhartrs dibinājis vēl vienu orķestri, lai uzstātos Eiropā. Līdzīgi kā iepriekš, viņš nekādus kontraktus nav noslēdzis, tomēr šoreiz

2. attēls. *George Carharts New Yorkers* uz tvaikoņa *DE GRASSE* klāja, Ņujorka–Sauthemptonā–Havra, 1926. gada jūnijs. Džordžs Karhartrs – priekšējā rindā vidū. Foto no izdevuma: Rainer E. Lotz (2012). *Americans in Europe. The Complete Recordings of New Yorkers (led by George Carhart) and Frank Guarente's World Known Georgians, Featuring American Jazzmen Danny Polo, Dave Tough and Frank Guarente.* CD booklet. Catalogue No. BDW8068. Toronto: Jazz Oracle Phonograph Record Co.

⁵ Denijs Polo – ievērojams amerikāņu džeza klarnetists, uzstājies kopā ar tādiem pazīstamiem džeza mūziķiem kā Džeks Tigārdens (*Jack Teagarden, 1905–1964*) un Klods Tornhills (*Claude Thornhill, 1908–1965*).

orķestra mūziķi palikuši Eiropā un spēlēja Parīzes un Berlīnes klubos. Šajā laikā orķestris veicis arī ieskaņojumus skaņuplašu kompānijā *Homocord*. Pēc tam, jau 1927. gada nogalē, daļa orķestra dalībnieku, viņu vidū Kārharts, atgriezušies ASV, bet atlikušais orķestris Denija Polo vadībā turpinājis uzstāties Eiropā. Sastāvam pievienojies itāļu cilmes ASV džeza mūziķis Tonijs Morello (*Tony Morello*), un 1928. gada februārī orķestris veicis vairākus ieskaņojumus skaņuplašu kompānijā *Tri-Ergon*. Pēc kontrakta beigām *The New Yorkers* dalībnieki atgriezušies Parīzē, un orķestris savu darbību beidzis.

Pats Kārharts 1928. gada jūlijā ieradies Eiropā ar trešo orķestra sastāvu, kura dalībnieku vidū bijis arī ievērojamais džeza saksofonists Bads Frīmens (*Bud Freeman*, 1906–1991). Arī šoreiz Kārharts savus kolēģus apmānījis ar neesošu koncertturneju solījumiem, un orķestris izjucis. Daļa mūziķu atgriezušies ASV, taču daļa turpinājuši spēlēt Eiropā dažādos sastāvos. Kāds no šiem orķestriem tad arī ir uzstājies Latvijā.

Pats Kārharts, pēc dažām ziņām, 1929. gada vidū pārcēlies uz Barselonu (Spānijā), kur apprecējies un kļuvis par biznesmeni. 1933. gadā viņš vēlreiz izveidojis orķestri, šoreiz braucienam uz Dienvidameriku. Orķestra dalībnieku vidū bijis arī slavenais amerikāņu diksilenda mūziķis Edijs Kondons (*Eddie Condon*, 1905–1973). Viņš savā autobiogrāfijā piemin Kārhartu, kurš esot apgalvojis, ka Eiropā bijis 24 reizes un trīsreiz apbraucis apkārt pasaulei. Kārharta vārds parādās arī 1936. gadā Spānijā saiknē ar melnādaino dejotāju Hariju Flemingu (*Harry Flemming*), taču pēc tam viņš atgriezies Ņujorkā, kur strādājis par pārdevēju. Kārharts miris ar Alcheimera slimību 1984. gada 7. septembrī (Lotz 2012).

Informācija par Kārharta gaitām Latvijā ir jauns pavērsiens viņa biogrāfijas izziņāšanā. Preses sludinājumos šī mākslinieka vārds lasāms līdz pat 1934. gadam, tātad viņa mūziķa darbība Eiropā nebūt nebija beigusies 1928. gadā, kā uzskatīts iepriekš, piemēram, jau minētajā *Loca* rakstā (Lotz 2012). Sludinājumu skaits liek domāt, ka 1928. gada nogalē kāds no Kārharta orķestriem varētu būt uzturējies Latvijā arī ilgāku laiku, savukārt vēlāk to darbības sezonālais raksturs (piemēram, 1933–1934 sludinājumi tikai decembrī), šķiet, apliecina, ka uzstāšanās Latvijā bijusi saistīta ar kuģu satiksmes grafiku (domājams, uzstājies tieši kuģa orķestris). Orķestra mūziķu personāliju izpēte ir nākotnes uzdevums – spriežot pēc Kārharta iepriekšējās darbības, viņa izveidotā kolektīva sastāvs bijis visai mainīgs. Ļoti iespējams, ka dalībnieku vidū bijuši arī ievērojami amerikāņu džeza mūziķi, kuri tolaik uzturējušies Eiropā. Kārharta *The New Yorkers* ir viens no nedaudzajiem 20. gadsimta 20. gadu orķestriem, kura spēle dokumentēta ierakstos⁶ un tādējādi sniedz priekšstatu par šī perioda džeza raksturiezīmēm.

⁶ CD *Americans in Europe. The Complete Recordings of New Yorkers* (led by George Carhart) and Frank Guarente's World Known Georgians, featuring American jazzmen Danny Polo, Dave Tough and Frank Guarente. Jazz Oracle Phonograph Record Co., Toronto. Catalogue No. BDW8068.

Džo Smita trio

1934. gada 1. oktobrī laikrakstā *Jaunākās Ziņas* lasāms sludinājums, ka restorānā „*Mascotte* premjera – „Joe Smith ansamblis“ – Amerikāņu nēģeru trio“. Šis sastāvs laikrakstā pieminēts divreiz (9. un 13. lpp.), taču nekāda sīkāka informācija neseko.

Džo Smits (*Joe Smith* jeb *Joseph I*; dzīves dati nezināmi) bijis trompetists no Jamaikas, savulaik arī solo kornetists 1. Rietumindijas pulka bataljona orķestrī (*1st Battalion West India Regiment Band*). 1921. gadā viņš spēlēja Villa Mēriona Kuka vadītajā *Southern Syncopated Orchestra* (kopā ar brāļiem Bleikiem un Bešē), pēc tam dzīvojis Parīzē, kur 1926. gadā muzicējis orķestrī *Benny Peyton's Jazz Kings*, vēlāk vadījis džeza klubus Parīzē un Londonā. 1934. gadā mākslinieks uzstājies Roterdamā (Nīderlandē). Rīgā Smits bijis kopā ar Veimenu Stoksu (*Wayman Stokes*) un Snovu Fišeru (*Snow Fischer*). Majoru restorānā *Mascotte* (Jūrmalā) šis trio muzicējis no 1934. gada septembra līdz decembrim. Pēc diviem gadiem (1936) Smita vārds parādās Nīderlandes presē saiknē ar holandiešu deju orķestri *The Bright Sparks* (Rye 2010: 56).

Džo Smits bijis viens no melnādainajiem deju orķestru mūziķiem, kas pastāvīgi uzturējušies Eiropā, un iespēja, ka viņa vadītais trio spēlēja džeza, ir visai ticama.

Citi melnādainie mūziķi

1929. gadā Jūrmalā vienā koncertā ar melnādaino dziedātāju Koreti Arli-Ticu (*Koreti Arle-Tietz*) uzstājies tolaik pazīstamais Latvijas džeza mūziķis Georgs Vlašeks un viņa orķestris *The Orpheans*. Šis notikums pieminēts laikrakstā *Jaunākās Ziņas* 1929. gada 15. jūlijā (*Jūras svētki Edinburgā* 1929).

Rīgā viesojušies arī gospeļmūzikas izpildītāji. *Jaunākās Ziņas* 1935. gada 1. jūnijā rakstā *Nēģeru dziedoņi Rīgā* vēsti, ka pilsētā uzstāsies „Klīvlendas nēģeru kvintets“ ar „nēģeru plantāciju dziesmām“ (viesošanās ilgusi nedēļu). Savukārt gospeļu dziedātājas Merianas Andersones (*Marian Anderson*, 1897–1993) koncerti 1935. gadā kļuvuši par sensāciju, kas aprakstīta vairākos laikrakstos, un, kā atceras kinokritiķe Valentīna Freimane, izvērtušies par lieliem notikumiem Latvijas mūzikas dzīvē⁷.

Ērika Borharda džeza kapela

Līdzās melnādainajiem mūziķiem Latvijā viesojušies arī Eiropas džeza un izklaides mūzikas pārstāvji. 1930. gada februārī Solomonska cirkā uzstājies klarnetists un saksofonists Ēriks Borhards (*Eric Borchard*, 1886–1934) ar savu džeza kapelu.

⁷ Valentīna Freimane. Intervija Indriķim Veitneram 2009. gada 11. decembrī Rīgā. Digitālā skaņu datne raksta autora privātarhīvā.

Merķeļa ceļā Nr. 4.
Tālr. 23959.
Behl tikai dažā.
deenas weefojas
pasaullaivenais džefeta
orķestris
Jazz-Schau-
Kapelle
džefeta tarata
Erika Borharda
Iga tadibā.
Beš tam pilna žir-
ka programa.
Zahtums plift. 8 vakarā.
Svehtdeenās un svehtfu
deenās divās ifrahdes —
plift. 8 b. p., un 8 toaf.

3. attēls. Ērika Borharda orķestra koncerta sludinājums. Laikraksts *Jaunākās Ziņas*. 1930. gada 15. februāris, 28. lpp.

4. attēls. Ēriks Borhards. Foto no: *Grammophon Portal zum lesen...* (URL: http://grammophon-platten.de/e107_plugins/forum/forum_viewtopic.php?11505; pēdējoreiz atvērts 2014. gada 10. augustā)

94

Borhards bijis viens no Vācijas džeza celmlaužiem, kas būtiski iespaidojis džeza attīstību šajā zemē, un arī visas Eiropas džeza pionieris (Bergmeier, Lotz 1988). No 1920. līdz 1925. gadam viņš veicis pāri par 150 džeza ieskaņojumiem un piedalījies vairākās kinofilmās. Borhards bieži uzstājies kopā ar amerikāņu mūziķiem, kuri viesojušies Eiropā (Lotz 2002). Šī mākslinieka vadītās kapelas koncerti Rīgā ir ļoti nozīmīgs Latvijas džeza vēstures fakts.

5 Jurandi

30. gadu Eiropā populāri bija vīru vokālie ansambļi, t. s. *revelleru dziedātāji*, kas uzstājās restorānos un bāros, parasti ar klavieru pavadījumu. Viens no pazīstamākajiem šāda veida kolektīviem bija Vācijas ansamblis *Comedian Harmonists*⁸, kam bija raksturīgs melodisks, daudz balsīgs dziedājums šaurā salikumā. *Comedian Harmonists* dziedāšanas stils tika plaši atdarināts, turklāt tā uzstāšanās bija iespējama vērot kino. No mūsdienu viedokļa raugoties, *revelleru dziedātāju* atskaņotā mūzika nav atzīstama par džežu, tomēr savulaik šādi ansambļi tika dēvēti par džeza izpildītājiem un attiecīgi reklamēti.

Te izceļams, piemēram, Polijas vokālais ansamblis *5 Jurandi*, kas 1936. gada novembrī sniedzis priekšnesumus Salomon'ska cirkā Rīgā. *Jaunākajās Ziņās* publicēti 22 sludinājumi par šo kolektīvu, tai skaitā arī fotogrāfija, kurā redzami četri smokingos tērpušies dziedātāji ar pianistu pie klavierēm. Paraksts vēsta par „5 poļu dziedoņu «Jurandos»“ uzstāšanos novembra programmā cirkū.

⁸ Vācu ansamblis *Comedian Harmonists* bija viena no 30. gadu Eiropā populārākajām vokālajām grupām. Tā pastāvēja no 1928. līdz 1934. gadam, regulāri koncertēja Eiropā un ASV, kā arī piedalījās 21 filmā. Neraugoties uz milzu popularitāti, ansamblis pārstāja eksistēt pēc nacionālsociālistu nākšanas pie varas Vācijā, jo vairāki tā dalībnieki bija ebreji. Par *Comedian Harmonists* sīkāk skat. Duglasa E. Fridmena grāmatā *The Comedian Harmonists: The Last Great Jewish Performers in Nazi Germany* (Friedman 2010). 1997. gadā vācu režisors Jozefs Filsmajers (*Joseph Vilsmaier*) uzņēmis šim ansamblim veltītu mākslas filmu *Comedian Harmonists*.

5. attēls. Ansamblis 5 Jurandi. Laikraksts *Jaunākās Ziņas* (sludinājums). 1936. gada 24. novembris, 16. lpp.

Poļu džeza dziedātāju ansamblis 5 *Jurandi* 1931. gadā dibinājis komponists un orķestru vadītājs Ježijs Košuckis (*Jerzy Koszutski*, 1905–1960) ar iesauku *Jurands*. Grupa pastāvējusi līdz pat 1960. gadam, un tai bijis raksturīgs melodisks, serenādei tuvs dziedājums (Wolański 2003: 123)⁹.

6 Comedian Ladies

Sieviešu vokālais ansamblis 6 *Comedian Ladies* 1939. gadā no 17. līdz 19. jūnijam uzstājies Dzintaru koncertzālē, bet pēc tam līdz pat jūnija beigām – restorānā *Lido*. *Jaunāko Ziņu* sludinājumos (piem., 17. jūnijā, 48. lpp.) tas raksturots šādi: „[...] vienīgais pasaulē sieviešu vokālais sekstets – reveleres. Komedian ledijas.” Pavisam ansamblis reklamēts septiņos šī laikraksta sludinājumos. Vienā no tiem (1939. gada 29. jūnijā, 1. lpp.) *Comedian Ladies* minētas kopā ar Latvijā pazīstamā mūziķa Džeka Mihaļicka vadīto orķestri.

Latvijas Rakstu un mākslas kameras fondā Latvijas Valsts vēstures arhīvā atrodami šī ansambla dalībnieču vārdi; tie minēti restorānu *Alhambra* un *Lido* īpašnieka Jura Bērziņa lūgumā atļaut uzstāties ar koncertiem, kā arī izvest nopelnīto valūtu:

1. „Friderika Lindbergs – Somijas pavalstniece, dz. Vīnē 25. jūlijā 1906. g.;
2. Vallija Derings – Vācijas pavalstniece, dz. Berlīnē 7. oktobrī 1902. g.;
3. Erna Maass – Vācijas pavalstniece, dz. Berlīnē 24. februārī 1908. g.;
4. Hermīne Fernbach – Vācijas pavalstniece, dz. Gerolijā 3. oktobrī 1918. g.;

SALAMONSKA
CIRKS

Tēlefonti:
Kase 23959, dir. 34145,
administrāc. 21331.

Pazīstamo poļu
džeza dziedotņu

5 Jurandu

**viesu
izrādes**

(dzied, imitē un atda-
rina) jaunajā novem-
bŗa programmā.

Sākums pl. 8 vak.

6. attēls. Ansambla 5 *Jurandi* koncerta sludinājums. Laikraksts *Jaunākās Ziņas*. 1936. gada 4. novembris, 15. lpp.

⁹ 5 *Jurandi* ir uzstājušies arī Igaunijā un Nīderlandē.

5. Erna Deutschlenders – Vācijas pavalstniece, dz. Visbādēnē 5. martā 1913. g.;
6. Edeltraute Fogels – bij. Čehoslovākijas pavalstniece, dz. Brno 5. martā 1910. g.¹⁰

¹⁰ Latvijas Rakstu un mākslas kamera, organizācijas birojs (1938–1940). Kori, orķestri, dažādas personas. Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 1694. fonds, 1. apraksts, 212. lieta, 50., 143., 144., 154. lpp.

Kā redzams, vairums ansambļa dalībnieču ir Vācijas pilsones. Domājams, ka viņu repertuārs sastāvējis no populārām dziesmām, kuras izpildītas *Comedian Harmonists* līdzīgā manierē, par ko liecina līdzīgais nosaukums, kā arī mūziķu vāciskā izcelsme.

Edija Roznera orķestris

¹¹ Dzimtājā Vācijā Rozners ticis dēvēts par „balto Armstrongu” (Dragilev 2011: 48). Būdams ebrejs, viņš 1940. gadā bijis spiests bēgt uz Padomju Savienību, kur 1946. gadā izsūtīts uz Tālajiem Austrumiem, bet pēc atgriešanās (1954) kļuvis par vienu no pazīstamākajiem PSRS džeza muzikantiem un orķestru vadītājiem. 1973. gadā Rozners emigrējis uz Vāciju (Rietumberlīni), kur arī miris.

Starp nozīmīgākajiem notikumiem Latvijas džeza mūzikas dzīvē jāmin ievērojamā trompetista un orķestra vadītāja, Vācijā dzimušā Edija Roznera (*Eddie Rosner*, arī *Ady Rosner*, 1910–1976)¹¹ orķestra viesošanās 1938. gada oktobrī. Laikrakstā *Jaunākās Ziņas* publicēti pavisam 15 sludinājumi ar reklāmām par restorānā *Alhambra* gaidāmo šī orķestra uzstāšanos.

7. attēls. Edija Roznera orķestra koncerta sludinājums. Laikraksts *Jaunākās Ziņas*. 1938. gada 3. oktobris, 1. lpp.

Dažos no *Jaunāko Ziņu* sludinājumiem (piem., 3. oktobrī, 1. lpp.) Roznera orķestris tiek dēvēts par „pasaules sensacionālo amerikāņu reviju orķestri”. Neskaidrs ir jautājums par šī atskaņotāj kolektīva sastāvu. Pēc nepārbaudītām ziņām, tajā esot piedalījušies arī amerikāņu džeza mūziķi, ar kuriem Rozners pirms viesošanās Rīgā uzstājies ASV¹², tomēr pagaidām drošu pierādījumu šai versijai nav.

Rozneram bijusi saikne ar Latvijas džeza arī vēlāk – viņa orķestrī 60. gados spēlējuši ievērojamie Latvijas džeza saksofonisti Vitālijs Dolgova un Aleksandrs Piščikovs.

Jāsecina, ka 20. gadsimta 20.–30. gados Latvijā regulāri viesojušies ārvalstu mūziķi, tai skaitā arī pazīstami džeza orķestri un solisti. Šo mākslinieku uzstāšanās Rīgas viesnīcās, restorānos un citviet bijusi visai ierasta prakse. Noritēju pastāvīga informācijas apmaiņa, un kontakti ar ārzemniekiem būtiski iespaidojuši Latvijas džeza mūziķus un viņu spēles manieri, tātad arī Latvijas džeza attīstību.

¹² Marina Mihaiļeča. Intervija Indriķim Veitneram 2013. gada 20. martā. Digitālā skaņu datne raksta autora privātarhīvā. Šai versijai pagaidām nav dokumentālu apstiprinājumu (Mihaiļeča to savulaik uzklusējusi no aculieciniekiem), taču, ņemot vērā ļoti minimālo pieejamo informāciju par Roznera orķestri, tā pelna ievēribu.

FOREIGN JAZZ MUSICIANS IN LATVIA UP TO 1940

Indriķis Veitners

Summary

Foreign jazz musicians' contacts with Latvia between 1920 and 1940 are a very important aspect in the development of Latvian jazz. There are many articles in the press about several foreign musicians in Latvia, which can be linked to jazz. Most often these are found among advertisements for high-class restaurants, such as *Alhambra* etc., which mention exotic names (mainly dancers' names) with descriptions like 'the famous American dance couple' etc.

In this paper the author has gathered and compiled the available information about these musicians, described in subchapters.

The first subchapter is dedicated to the jazz band *Happy's Broadway* from Paris, which performed in Jūrmala at the Edinburgh pavilion in the summer of 1927 – this is the first black jazz ensemble to perform in Latvia. The next subchapter is dedicated to orchestras organised by the banjo musician and entrepreneur George Carhart, who gave concerts in Latvia from 1928 to 1934. The story continues with the band of black musicians *Joe Smith's Trio* performing in the autumn of 1934; concerts by the German and European jazz pioneer Eric Borhard's jazz band in the Solomonskis circus in February of 1930; concerts by the Polish jazz singers' band *5 Jurandi* in November of 1936, at the same venue; the women's vocal ensemble *6 Comedian Ladies* which performed at the Dzintari concert hall in June 1939; the famous trumpeter and orchestra leader Eddie Rosner's visit to Latvia in 1938. In the course of the research, the author succeeded to find out the precise composition of several collectives, as well as the personalities of the musicians and other information (most notably about *6 Comedian Ladies*).

At the end of the paper the author concludes that such intense contacts with a large number of foreign musicians inspired Latvian musicians, promoted good knowledge about jazz development in the world and European countries, and almost certainly influenced the development of jazz music in Latvia.

Literatūra un citi avoti

Bailes no nēģeriem. *Aizkulises*. 1926. gada 4. jūnijs

Bergmeier, J. P. Horst, & Rainer E. Lotz (1988). *The Eric Borchard Story*. Menden: Jazzfreund

Bergmeier, J. P. Horst, & Rainer E. Lotz (2010). James Arthur Briggs. *Black Music Research Journal* 30 (1), pp. 93–181

Dragilev, Dmitry = Дмитрий Драгилев (2011). *Эдди Рознер. Шмальяем джаз, холера ясна!* [Edijs Rozners. Raujam vaļā džezu, jedritvaikociņ!]. Нижний Новгород: Деком

Feiertag, Vladimir = Владимир Фейертаг (2010). *История джазового исполнительства в России* [Džeza atskaņotājmākslas vēsture Krievijā]. Санкт-Петербург: Скифия

Freimane, Valentīna (2009). Intervija Indriķim Veitneram 11. decembrī Rīgā. Digitālā skaņu datne raksta autora privātarhīvā

Friedman, Douglas E. (2010). *The Comedian Harmonists: The Last Great Jewish Performers in Nazi Germany*. West Long Branch, New Jersey: Harmony Songs

Interview with Happy Blake (1935). *Melody Maker*. February 9, p. 11
Jaunākās Ziņas (1921–1940). Sludinājumi

Jūras svētki Edinburgā (1929). *Jaunākās Ziņas*. 15. jūlijs, 6. lpp.

Knauer, Wolfram. "Jazz". *Ein Überblick über die Jazzgeschichte* (URL: <http://www.darmstadt.de/kultur/musik/jazz/history/Jazzhistory-1.htm>; pēdējoreiz atvērts 2014. gada 12. februārī)

Latvijas Monmartrā (1927). *Jaunākās Ziņas*. 8. jūnijs, 10. lpp.

Latvijas Rakstu un mākslas kamera, organizācijas birojs (1938–1940). Kori, orķestri, dažādas personas. Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 1694. fonds, 1. apraksts, 212. lieta

Lipša, Ineta (2008). Ko domās par mums Āfrikā? *Rīgas Laiks* 7: 46.–53. lpp.

Lotz, Rainer E. (2002). Eric Borchard. *The New Grove Dictionary of Jazz*. Edited by Barry Kernfeld. Volume 2. London: Macmillan Publishers Limited; New York: Grove's Dictionaries; New York: MacMillan, p. 274

Lotz, Rainer E. (2012). *Americans in Europe. The Complete Recordings of New Yorkers (led by George Carhart) and Frank Guarente's World Known Georgians, Featuring American Jazzmen Danny Polo, Dave Tough and Frank Guarente*. CD booklet. Catalogue No. BDW8068. Toronto: Jazz Oracle Phonograph Record Co.

Mihaiļeca, Marina (2013). Intervija Indriķim Veitneram 20. martā Rīgā, LNB Alfrēda Kalniņa Mūzikas lasītavā. Digitālā skaņu datne raksta autora privātarhīvā

Nēģeri „Čarlstona klubā” Edinburgas jūras paviljonā (1927). *Jaunā Nedēļa* 25/26: 18. lpp.

Nēģeru dziedoņi Rīgā (1935). *Jaunākās Ziņas*. 1. jūnijs, 16. lpp.

- Perry, David (1996). *Jazz Greats*. London: Phaidon Press Ltd
- Pickhan, Gertrude, & Maximilian Preisler (2010). *Von Hitler vertrieben, von Stalin verfolgt. Der Jazzmusiker Eddie Rosner*. Berlin, Brandenburg: be.bra wissenschaft verlag
- Rye, Howard (2010). Southern Syncopated Orchestra: The roster. *Black Music Research Journal* 30 (1), pp. 19–70
- Skudienė, Rūta, Aušra Listavičiūtė & Olegas Sotnikovas (2003). *Lietuvos džiazas 1929–1980 (Lithuanian Jazz 1929–1980)*. CD booklet. Catalogue No. SECD011. Vilnius: Semplice
- Wolański, Ryszard (2003). *Pop, Rock, Jazz, Folk: Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej*. Warszawa: Agencja Artystyczna MTJ